

Groeten uit Nizjni Novgorod, Gorki en opnieuw Nizjni Novgorod

Jan Kaptein

Voor liefhebbers van naamswijzigingen is Rusland een heel leuk verzamelgebied. Ook Nizjni Novgorod, een stad in midden-Rusland, 400 km ten oosten van Moskou, is twee keer van naam veranderd. Een overzicht van naamswijzigingen over de hele wereld is te vinden in het boek 'Place-name changes 1900-1991' van Adrian Room (**lit. 1**). Nizjni Novgorod is gesticht in 1221 door Grootvorst Yuri II van Vladimir (1189-1238) om de grens te versterken tegen invallers. Het Kremlin de versterkte stadskern, lag gunstig op het punt waar de rivieren Oka en de Wolga samenkomen, op de rechteroever van beide rivieren. Op de kaart-uit Baedeker 1914 (**lit. 2**) – stroomt de Oka in de Volga, het Kremlin is gelegen in de 'Upper Town', de Bovenstad, op de rechteroever van de Oka, vlakbij de Volga. Op de linkeroever van de Oka is de 'Yarmarka' aangegeven, met een brug verbonden met de Benedenstad. De 'Yarmarka' is het gebied van de beroemde Jaarmarkt.

Afb. 1

Detail van een kaart van Nizjni Novgorod, uit de Baedeker 1914 (**lit. 1**). De houten Plashkoutni-brug of Jaarmarkt- brug over de Oka, die hier op de kaart is aangegeven, werd elk jaar begin juni op z'n plek gezet en bij de eerste vorst weer verwijderd.

De kaart hiernaast is verzonden uit Nizjni Novgorod en heeft in het stempel de aanduiding НИЖНИЙ НОВГОРОДЪ [NIZHNII NOVGOROD]. Het is het stempel in kruisvorm. Bijschrift: ЯРМАРКА, Beurs / markt. Het woord ЯРМАРКА [YARMARKA] is van het

Afb. 2a
(80 %)

Afb. 2b
(80 %)

Kaart, verzonden vanuit Nizjni Novgorod naar 'Grevenbroich bei Cöln', 20 VIII 1903.

Duitse 'Jahresmarkt' afgeleid. Vanaf de 16^e eeuw was deze markt gevestigd op de linker oever van de Wolga bij het Makaryev-klooster en had daarom de naam Makaryev-markt. De markt werd elke zomer gehouden en was de belangrijkste markt in Oost-Europa. In 1816 werden de meeste gebouwen van de markt door een brand verwoest en het volgende jaar verhuisde de markt naar Nizjni Novgorod. Aan de brand was een schijn van opzet. De oude locatie had last van de jaarlijkse overstromingen en men dacht al over een nieuwe locatie. N.P. Rumyantsev, minister van Handel in 1802 - 1811, stelde voor om het

Februari 2021

Pagina 21

Afb. 3a (90 %)

Kaart met het stempel van het tijdelijke postkantoor van de jaarmarkt, 20 juli 1909. De kaart is verzonden naar Vinnitsa, Podolië goevernement. De geschreven boodschap: Hartelijke groeten van het stoomschip (onleesbare naam) plus alleen namen. Op de beeldzijde een schilderij van 'B. Ёвро', de Franse schilder William-Adolphe Bouguereau (1825-1905): Amor en Psyche.

naar Nizhny Novgorod te verplaatsen. Blijkbaar werd, niet zonder medeweten van N.P. Rumyantsev in 1816, een brand "gemaakt" die alle gebouwen volledig verwoestte, met uitzondering van één stenen gebouw. In hetzelfde jaar werd N.P. Rumyantsev de belangrijkste initiatiefnemer van de beurs in Nizhny Novgorod.

Elk jaar kwamen er miljoenen bezoekers op af en Nizjni Novgorod werd de handels hoofdstad van Rusland. Een groot deel van de in Rusland geproduceerde goederen werd op deze markt in juli verkocht. Rond 1905 bestond de markt uit 60 gebouwen, 2500 bazaars en 8000 tentoonstellingen. De helft van de exportgoederen van Rusland werd verkocht via deze markt. De markt werd opgeheven in 1929. Het hoofdgebouw staat er nog steeds en is sinds 1991 een centrum voor exposities. De jaarmarkt wordt ook uitgebreid beschreven in de Baedeker van 1914 (**lit. 2**): de jaarmarkt begon officieel op 15 juli en duurde tot 10 september (Juliaanse Kalender). Daarna moesten de kantoren en kramen gesloten zijn. In het voor jaar stond het gebied meestal onder water. Er was ook een tijdelijk postkantoor tijdens de markt, volgens Baedeker in het hoofdgebouw. De kaart naar Vinnitsa is verzonden vanuit dit tijdelijke postkantoor (**afb. 3**).

Na de invoering van de eerste postzegels werd voor het ontwaarden van de postzegels een nummerstempel gebruikt (1857). Nizjni Novgorod was de hoofdstad van een gouvernement en kreeg daarom een stempel van stippen in 3 concentrische cirkels met daarbinnen een nummer: Nizjni Novgorod had nummer 27 gekregen. Om de datum aan te geven kreeg de envelop nog een datumstempel. Al snel komen er voor het afstempelen van de postzegel enkelring-stempels met de datum in drie regels. Daarna – na 1890 – komt er een nieuw type in gebruik: de stempels in kruisvorm met de maand in Romeinse cijfers. In **afbeelding 2** is het stempel niet helemaal duidelijk: bovenin het midden staat de dag, daaronder de maand in Romeinse cijfers, links van het geheel had de eeuw (19) moeten staan en rechts van het geheel het jaar (03). Het stempel geeft aan 20 augustus, de

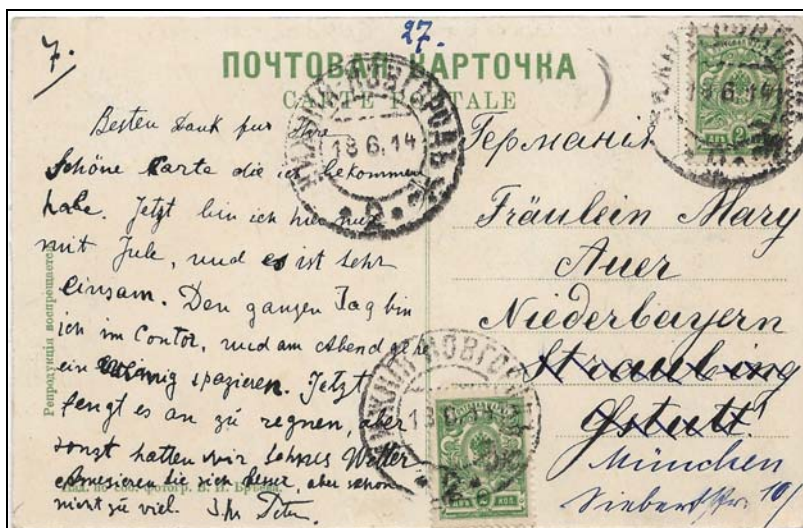

verzender geeft aan 19/1 september 1903: 19 augustus (Juliaanse kalender) en 1 september (Gregoriaanse, westerse kalender). Na 28 februari 1900 moeten er 13 dagen bijgeteld worden om onze Gregoriaanse datum te krijgen.

Na de stempels in kruisvorm, komen vanaf 1903 de dubbelring-stempels in gebruik (**afb. 3b en 4a**).

In het stempel van de Jaarmarkt zien we duidelijk de aanduiding ЯРМАРКА [YARMARKA].

Afb. 3b

Afb. 4a (91 %)

Kaart, verzonden 18 juni 1914 vanuit НИЖНИЙ НОВГОРОДЪ [NIZHNI NOVGOROD] naar Duitsland.
Februari 2021

Volgens de instructies uit 1903 worden stads- en hulp-postkantoren aangegeven met een Arabisch cijfer. In **afbeelding 4a** heeft het dubbelring-stempel onderin een 2. Waarschijnlijk de aanduiding voor een hulp-postkantoor in Nizjni Novgorod.

Afb. 4b (91 %)

De beeldzijde met het bijschrift Н. НОВГОРОДЪ [N. NOVGOROD] Общій видъ съ Волги, Algemeen beeld vanaf de Wolga.

Nizjni Novgorod was in de tsarentijd al een belangrijke stad en kreeg al snel een spoorverbinding. De aanleg van de hoofdlijn tussen Moskou en Nizjni Novgorod via Vladimir begon in mei 1858 en was binnen vier jaar gereed. Het centraal station in Nizjni Novgorod is geopend op 2 augustus 1862. In 1960 werd het station helemaal herbouwd. De kaart hiernaast (**afb. 5**) heeft een stempel met onderin –vaag- de aanduiding БОКЗАЛЪ (VOKZAL) = station: een stationspostkantoor. Bovenin staat de aanduiding Н. НОВГОРОДЪ – КА.....[N. NOVGOROD-KA.....]. Dit moet dus zijn: Н. НОВГОРОДЪ – КАНАВИНО [N. NOVGOROD-KANAVINO]. Dit stempel was in gebruik in de periode 27.7.13 – 17.9.24 (**lit. 3**). Dit zal het stempel van het kantoor in het hoofdstation zijn. Volgens Baedeker lag het hoofdstation in de voorstad Kunavino, aan de kant van de Jaarmarkt (**lit. 2**).

Afb. 5a (100 %)

Afb. 5a (85 %)

Kaart naar Petrograd, 24-8-1915 (?). Afzender stuurt de groeten aan de aardige dames van de apotheek van het Aleksander ziekenhuis aan de Fontanka in Petrograd. De afbeelding op deze kaart laat het stationsplein zien met het Theodore-klooster, een van de oudste kloosters in Rusland, gesticht in 1154.

Februari 2021

Pagina 25

De stationspostkantoren vielen over het algemeen niet onder de gewone Rijkspost, maar onder een aparte organisatie: de spoorpost. Onder de spoorpost vielen ook de rijdende postkantoren, onder andere de spoorpostlijn 11, Moskou- Nizjni Novgorod. Deze lijn werd geopend augustus 1869. (lijn 12 is de retourrichting). Op deze lijn 11-12 zijn 17 verschillende stempels in gebruik geweest. Er is dus nog veel te verzamelen. David Skipton stuurde mij een afbeelding met een bijzonder dubbelringstempel (**afb. 6**). Dit stempel heeft bovenin en onderin 3 punten. Onderin ook het Arabische cijfer 2: het 2^e stadspostkantoor. Dit type stempels met punten zien we ook de Sovjet periode, maar daar hebben deze stempels een bijzondere functie.

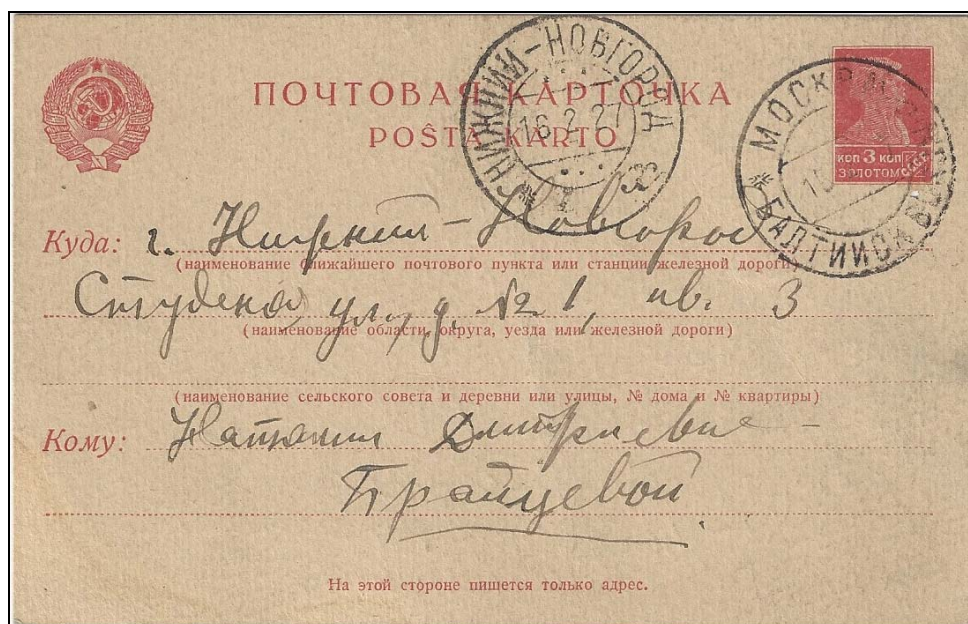

Afb. 6

Briefkaart naar Oostenrijk, verzonden 9 februari 1908 vanuit НИЖНИЙ НОВГОРОДЪ [NIZHNI NOVGOROD] (collectie Davis Skipton).

De Sovjet periode

Na de Oktoberrevolutie (25 oktober in de oude jaartelling, 7 november 1917 volgens de nieuwe Gregoriaanse kalender) werd het ook in Nizjni Novgorod onrustig. In de herfst van 1917 kwamen ook hier de Communisten aan de macht. Ook in de Sovjet Unie was er censuur. De hiervoor genoemde stempels met twee maal drie punten werden gebruikt voor de 'heimelijke' censuur in de jaren twintig (**afb. 7**).

Afb. 7a

Briefkaart, in 1927 verzonden vanuit Moskou. Aankomststempel 16. 2. 27 НИЖНИЙ - НОВГОРОДЪ [NIZHNII NOVGOROD] (collectie David Skipton). Bovenin en onderin dit stempel: drie punten.

David Skipton maakt in zijn artikel aannemelijk dat we hier te maken hebben met de 'heimelijke' censuur van de Sovjet-Unie (lit. 4). De vroegste datum, die is gesignaleerd voor dit type stempel: 16 februari 1927 (afb. 7).

Iets later – juni- komen de "4D" stempels in gebruik voor de censuur: 4 Dots/punten) (afb. 8).

Afb. 7b

Afb. 8

Nog later volgen er nieuwe types: "2 + 4Ds" (2 + 4 stippen) in december 1928 en de 2Ds (2 stippen) in januari 1929.

De datumstempels met stippen, die tijdens de Sovjetperiode werden gebruikt, waren waarschijnlijk ook geen echte censuurmarkeringen. Steve Volis en David Skipton geloven dat ze werden gebruikt om de Cheka / GPU / OGPU te helpen bij hun classificatiecampagne tegen de bevolking, door ansichtkaarten en enveloppen met die markeringen naar de clandestiene kantoren, de PK's, te sturen.

Februari 2021

Pagina 27

In de vroege Sovjet periode vinden we nog brieven met in de stempels de historische naam Nizjni Novgorod. Op de brief hieronder (**afb. 9**) is zowel het stempel van Nizjni Novgorod te zien als het stempel van de jaarmarkt, ЯРМАРКА [YARMARKA].

Afb. 9

Brief met de stempels van Nizjni Novgorod en de jaarmarkt, ЯРМАРКА [YARMARKA]. (collectie David Skipton). De brief gaat naar of komt van het kantoor van de Tsentrosojez. Dat is een van de instanties die zich met consumentengoederen bezig hielden.

Brieven met stempels van de jaarmarkt (**afb. 9 en 10**) uit de Sovjet periode zijn erg moeilijk te vinden, aangezien de zaken tijdens de beurs lang niet zo goed liepen als tijdens de keizerlijke periode. De beurs stopte in 1929.

Wel werd in 1991 een vereniging opgericht met de naam Nizhegorodskaya yarmarka. Het hoofdkantoor kwam in het voormalige hoofdbeursgebouw. Tegenwoordig is het echter niet echt een beurs, maar een tentoonstellingscentrum.

Абб. 10

Luchtpostbrief, verzonden vanaf de Jaarbeurs naar Berlijn. In het stempel weer de aanduiding НИЖНИЙ-ЯРМАРКА [NIZHNI-YARMARKA]. (collectie David Skipton).

Op 7 oktober 1932 verandert de naam van de stad. Maksim Gorki, geboren in Nizjni Novgorod, werd in 1932 officieel erkent als proletarische Sovjetschrijver. Josef Stalin doopte de stad om naar Gorki en dit zien we terug in de stempels. Maksim Gorki (1868-1936) schreef het eerste Russische boek met een proletarische fabrieksarbeider als held: 'De moeder' (1907).

Teleurgesteld in de revolutie emigreerde hij in 1921 naar Italië. Door het opkomende fascisme besloot hij in 1931 definitief terug te keren naar de Sovjet-Unie en het Sovjetregime te steunen waar mogelijk.

Afb. 11 (100 %)

Stempel van Gorki op een ansichtkaart naar België.

De nieuwe naam van de stad zien we terug in de stempels. In **afbeelding 11** is de aanduiding ГОРЬКИЙ 1° ГОР. ОТД. [GORKII 1° GOR. OTD.]. ГОР. Is de afkorting voor город, stad. ОТД. Is de afkorting voor ОТДЪЛЕНИЕ [OTDLENIE], Afdeling. Een stadspostkantoor.

Afb. 12a (90 %)

Ansichtkaart vanuit Gorki naar Frankrijk.

Het stempel op de kaart naar Frankrijk (**afb. 12**) heeft als aanduiding ГОРЬКИЙ 5. 'Bildseitig' gefrankeerde kaarten hebben vaak een wat duidelijker stempel op de adreszijde (**afb. 12b**): onderin het stempel staat nog de aanduiding СВЕРДЛ Р-Н = Свердловский район = Sverdlovsky District = Nizjni Novgorod district, dat bestond in de periode 1930-1956.

Afb. 12b (100 %)

Nizjni Novgorod is een grote stad (1,257 miljoen in 2012): er zijn dus heel veel stempels uit de Sovjet periode na de Tweede Wereldoorlog. Hier Gorki 72.

Afb. 13

Verder zijn er veel postwaardestukken en een aantal postzegels met Nizjni Novgorod als thema (afb. 14). Tenslotte zijn er nog gelegenheidsstempels (afb. 14).

Afb. 14

Postwaardestuk met Gorki op de achtergrond en postzegel met het Kremlin van Gorki met een gelegenheidsstempel van het postkantoor Gorki (750 jaar stad Gorki). Op de postzegel: ГОРЬКИЙ КРЕМЛЬ [GORKII KREML]. Meer uit deze periode: www.jkaptein.nl/nizjni.html

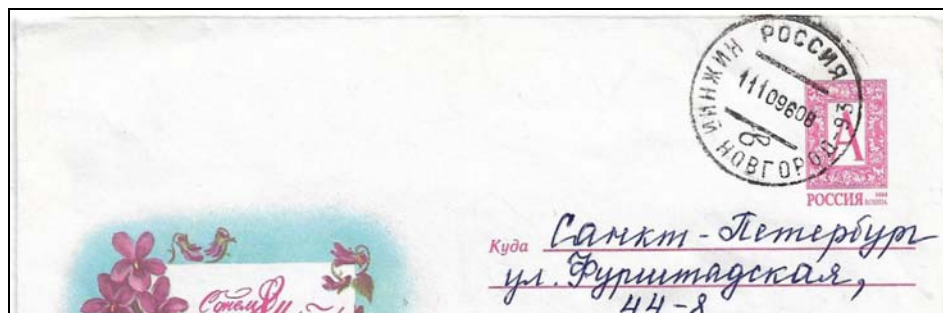

In 1990 krijgt de stad weer zijn originele naam terug. Op deze postzegel van de Russische Federatie zien we dan ook de aanduiding 'НИЖЕГОРОДСКИЙ КРЕМЛЬ' [NIZHEGORODSKII KREML], het Kremlin van Nizjni Novgorod (**afb. 15**).

Afb. 15

Zegel met afbeelding van het 'НИЖЕГОРОДСКИЙ КРЕМЛЬ' [NIZHEGORODSKII KREML].

Ook zien we de oude naam weer in de moderne stempels (**afb. 16**).

Afb. 16

Brief vanuit НИЖНИЙ НОВГОРОДЪ [NIZHNII NOVGOROD] naar St. Petersburg, 11-10-1996.

Literatuur:

Lit. 1

Place-name changes 1900-1991 / compiled by Adrian Room. - Metuchen : N.J. ; London : The Scarecrow Pr., 1993. - 296 p.

Lit. 2

Russia with Teheran, Port Arthur, and Peking : handbook for travellers / by Karl Baedeker. - First English edition published 1914, - Reprinted 1971.

Deze Baedeker 1914 is compleet op internet: archive.org/details/russiawithtehera00baed

Lit. 3

Russian railway postmarks / by A.V. Kiryushkin and P.E. Robinson [S.l.] : J. Barefoot, 1994. Met Addenda (te verkrijgen bij de auteur).

Lit. 4

The strange case of the Soviet dotted date stamps, 1927-1941 - Part I / David Skipton. - In: BJRP 2020 ; 110. - p. 1-17.